

Nr 343.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående reglering av räntan å lån från statens utlåningsfonder; given Stockholms slott den 8 oktober 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:ts Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 8 oktober 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, QUENSEL, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF, RUBBESTAD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anför chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss.

Vid anmälan av inkomstberäkningen i årets statsverksproposition anförde jag, att det sedan början av år 1940 pågående utredningsarbetet angående räntan å lån från statens utlåningsfonder vore slutfört, samt att jag hade för avsikt att för 1943 års riksdag framlägga de förslag, till vilka utredningarna givit anledning. Jag återkommer nu till frågan.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallades den 17 januari 1940 såsom sakkunniga inom finansdepartementet för utredning angående räntan å lån från statens utlåningsfonder numera framlidne ledamoten av riks-

dagens andra kammare, sekreteraren hos Jämtlands läns hushållningssällskap *P. S. Hedlund* samt ledamöterna av riksdagens första kammare, professorn *B. G. Ohlin* och generaltulldirektören *N. R. Wohlin*. Åt den sistnämnde uppdrogs att såsom ordförande leda de sakkunnigas arbete.

De sakkunniga överlämnade den 20 december 1940 betänkande ifråga om räntan å lån från statens utlåningsfonder.

Efter remiss avgåvos utlåtanden häröver *dels* av statskontoret, fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret, *dels*, såvitt angick vederbörande myndighets förvaltningsområde, av statens byggnadslånebyrå, lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen och kommerskollegium, *dels ock*, såvitt angick speciellt angivna fonder, av länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus län, Västerbottens samt Norrbottens län, kanslern för rikets universitet, skolöverstyrelsen ävensom nämnderna för handhavande av lånerörelsen beträffande statens lånefond för den mindre skeppsfarten och statens sekundärlånefond för rederinärigen.

Kungl. Maj:t anbefalldé sedermera *statskontoret* den 14 mars 1941 att, med beaktande av de sakkunnigas förslag till bestämningsgrunder för en normalränta vid den statliga utlåningen samt av vad i övrigt i ärendet förekommit, verkställa utredning angående möjligheterna av större enhetlighet i utformningen av räntebestämmelserna för de statliga utlåningsfonderna samt att inkomma med de förslag till förenklade regler, till vilka utredningen kunde föranleda.

Statskontoret har den 20 mars 1942 inkommit med den anbefallda utredningen. Efter remiss ha utlåtanden över statskontorets förslag sedermera avgivits, såvitt angår grunderna för fastställande av normalränta, av fullmäktige i riksbanken samt, såvitt angår räntan å lån från speciella fonder beträffande vilka höjning av räntan föreslagits, av statens byggnadslånebyrå, kanslern för rikets universitet, nämnden för statens studielån och egnahemsstyrelsen.

De sakkunnigas utredning och förslag.

Enligt direktiven för sakkunnigutredningen skulle de sakkunnigas huvuduppgift vara att på grundval av de aktuella tendenserna på kreditmarknaden verkställa en omprövning av den allmänna räntenivån för lån ur statens utlåningsfonder. Vidare skulle de sakkunniga ur enhetliga synpunkter pröva, i vilken utsträckning en räntedifferentiering olika fonder emellan voré påkallad, samt verkställa en granskning av de vid skilda tidpunkter tillkomna räntebestämmelserna för sådana fonder, där utlåningsräntan fastställts i viss anslutning till statens lånekostnader.

De sakkunniga ägnade särskild uppmärksamhet åt utvecklingen på kreditmarknaden och räntelägets förändringar sedan förkrigstiden. Med hänsyn till den ovisshet, som karakteriserade kapitalmarknaden, höllo de sakkunniga före, att det icke låte sig göra att för det dåvarande fixera en räntenivå, som skulle kunna tänkas bliva bestående under en rad av år fram i tiden.

De sakkunniga ansågo den bästa lösningen vara, att staten tills vidare tillämpade ett rörligt system, vilket kunde anpassas efter förändringarna på kapitalmarknaden. Först om förhållandena på kapitalmarknaden visade tendenser till mera varaktig stabilisering vore tiden inne att överväga en övergång från det förordade rörliga räntebestämningssystemet till i författningarna siffermässigt fastställda räntesatser.

Det förslag, som de sakkunniga framlade, vore alltså att betrakta som ett provisorium, avsett att gälla intill dess läget på kapitalmarknaden mera varaktigt stabiliserats. Med hänvisning härtill inskränkte sig de sakkunniga till att i huvudsak behandla spørsmålet om den allmänna räntenivån för statens utlåningsfonder.

Enligt de sakkunnigas mening borde utlåningsräntan, där sociala eller andra speciella skäl icke föranledde en lägre räntesats, principiellt lämna *full täckning* för statens samtliga kostnader, både kapitalanskaffningskostnaden, fondförvaltningskostnaderna och den med utlåningen förbundna kreditrisken. Då fråga icke vore om speciell subvention men sociala skäl ändock starkt talade för billiga lån, borde utlåningsräntan bestämmas till en minimiränta, innefattande täckning endast för kapitalanskaffningskostnaden. I rådande statsfinansiella läge borde dock enligt de sakkunnigas mening vägande skäl föreligga för att staten skulle avstå från ersättning för förvaltningskostnad och risk.

Med hänsyn till det ovissa läget på kapitalmarknaden ansågo de sakkunniga att fastställandet av räntesatsernas höjd borde överlämnas till Kungl. Maj:t, som därvid icke skulle äga gå under förenämnda minimiränta. Bedömningen av huruvida för de enskilda fonderna borde göras tillägg för förvaltningskostnader och risker skulle även ankomma på Kungl. Maj:t som därvid skulle ha att mot varandra väga, å ena sidan, förvaltningskostnad och utlåningsrisk och, å andra sidan, de med utlåningen förknippade sociala synpunkterna. Viss hänsyn skulle därvid kunna tagas till förändringar i ränteläget, och exempelvis en höjning av räntan i tider av kapitalknapphet kunna genomföras i syfte att minska efterfrågan på lån.

Det ränteläge, som rådde, då lån utlämnades, svarade enligt de sakkunnigas mening sannolikt närmast mot statens verkliga räntekostnad i samband med utlåningen. Med hänsyn till bland annat önskvärldheten av en viss stabilitet i räntesatserna hade de sakkunniga dock funnit lämpligt att anknyta utlåningsräntan till *medelräntan å statens fasta upplåning under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lån beviljades*. Skulle emellertid kostnaden för upplåningen komma att mera avsevärt förändras genom förskjutningar i det allmänna ränteläget syntes möjlighet till motsvarande justeringar i utlåningsräntorna böra finnas, att gälla för lån, som beviljades under återstoden av budgetåret. Detta vore påkallat både av önskvärldheten att upprätthålla principen, att utlåningsräntorna skulle stå i relation till upplåningskostnaderna, och av hänsyn till kapitalmarknaden och penningpolitiken, för vilken det i vissa lägen kunde vara av betydelse, att räntorna på de statliga utlåningsfonderna i någon mån följde de allmänna ränterörelserna. Kungl.

Maj:t skulle sålunda enligt de sakkunnigas mening äga befogenhet att under löpande budgetår, då särskilt starka ränteändringar inträtt, vidtaga viss höjning eller sänkning av utlåningsfondernas räntor; dock finge icke räntan utan riksdagens medgivande underskrida medelräntan å statens fasta upplåning under nästföregående budgetår.

Beträffande frågan huruvida räntan å lån från statens utlåningsfonder borde vara fast eller rörlig framhöllo de sakkunniga, att en fast utlåningsränta för staten framstode såsom det naturligaste och för låntagaren i regel torde innebära en förmån, i det att denne därigenom bleve i tillfälle att på förhand beräkna kostnaden för den investering, vartill lånet skulle användas. Med hänsyn härtill ansågo de sakkunniga, att utlåningsräntan för samtliga fonder borde gälla med *oförändrad räntesats under hela lånetiden*. I fråga om de lån, vid vilka för närvarande utginge rörlig ränta, borde enligt de sakkunnigas mening räntan bliva föremål för omprövning och den därefter fastställda nya räntan förbli oförändrad under återstoden av lånetiden.

För lån med längre löptid än tio år föreslogo de sakkunniga emellertid, att Kungl. Maj:t skulle äga bestämma ny ränta efter den första tioårsperiodens utgång, att gälla för återstoden av lånetiden. Enär för den statliga upplåningen i regel inträdde konverteringsrätt efter tio år, syntes nämligen skäligen att, om därvid ränteläget sjunkit, även låntagaren finge draga nytta härav.

Ifråga om redan beviljade lån, vid vilka räntesatsen bestämts att utgå tills vidare, borde Kungl. Maj:t enligt de sakkunnigas förslag erhålla bemyndigande att fastställa räntan med hänsynstagande till det vid tidpunkten för räntans fastställande gällande ränteläget för långfristig upplåning.

Vid *remissbehandlingen av de sakkunnigas förslag* framfördes av olika myndigheter erinringar beträffande den ifrågasatta räntebestämningen, såvitt angick ett flertal av myndigheterna förvaltade fonder. I detta sammanhang torde dessa erinringar kunna förbigås och uppmärksamheten ägnas åt vad remissmyndigheterna anfört rörande de föreslagna grunderna för normalräntans bestämmande.

Fullmäktige i riksbanken ansågo den föreslagna bestämningsgrunden möjliggöra en i stort sett tillfredsställande lösning av frågan. Eventuellt ifrågasattes, att Kungl. Maj:ts befogenhet icke skulle begränsas genom föreskriften om fastställande av räntan lägst till medelräntan för statens fasta upplåning under budgetåret närmast före lånebeviljandet utan att Kungl. Maj:t i stället skulle bemyndigas att, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, fastställa räntan med utgångspunkt från det vid tidpunkten för beslutet gällande ränteläget. Därigenom skulle vinnas en ännu närmare anpassning till statens faktiska kapitalanskaffningskostnader.

Fullmäktige i riksgäldskontoret erinrade om att räntefoten å lån från de utlåningsfonder, vilkas utlåning icke vore avsedd att medföra förlust för staten, sedan lång tid tillbaka bestämts med hänsyn till den effektiva medelräntan å den fonderade statsskulden. De sakkunniga hade icke alls omnämmt ifrågavarande regel för låneräntans bestämmande och ej heller gjort någon utredning om den nya regelns statsfinansiella verkningar på lång sikt. Nämn-

da medelränta låge även till grund för beräkningen av avskrivningsanslagen vid kapitalinvesteringar i statens utlåningsfonder. En ny definition av begreppet »full förräntning» skulle därför medföra konsekvenser ifråga om grunderna för avskrivningskvoternas beräkning.

Efter övervägande av fördelar och nackdelar av de sakkunnigas förslag uttalade fullmäktige, att tillräckliga skäl icke förelåge för ett genomförande av de sakkunnigas förslag. Provisoriska åtgärder borde på förevarande område såvitt möjligt undvikas. Däremot hyste fullmäktige den uppfattningen, att det kunde vara lämpligt att närmare överväga införandet av en bestämmelse, varigenom Kungl. Maj:t bemyndigades att i samråd med fullmäktige i riksbanken och fullmäktige i riksgäldskontoret fastställa utlåningsräntan med hänsyn till läget på marknaden för statens långfristiga upplåning. Först efter en ingående utredning, huru en dylik räntereglering skulle fungera, vore det dock möjligt att taga slutlig ståndpunkt i frågan.

Statskontoret framhöll, att problemet om räntan å statens utlåningsfonder knappast kunde tillfredsställande bedömas utan en föregående noggrann penetrering av orsakerna till den föreliggande differentieringen av fondräntorna. En dylik penetrering skulle hava utvisat, att de faktorer, som inverkade på fondernas räntesättning, vore synnerligen skiftande. Grundläggande för räntebestämningen hade i första hand varit den ränta, staten erlagt för sin egen upplåning. Men därutöver hade hänsyn tagits till sådana faktorer som lånemarknadens aktuella ränteläge, sociala skäl, det låntagande företagens betydelse ur det allmännas synpunkt, säkerheten för lånen, återbetalningsvillkoren och mycket annat.

De sakkunniga hade enligt ämbetsverkets mening väl mycket förenklat problemet. Utan ytterligare utredning vore det svårt att genomtränga det samma. En viss förbättring av nuvarande förhållanden innebure emellertid förslaget om en principiellt fastställd minimiränta såsom utgångspunkt för räntebestämningen. För sin del föreslog statskontoret dock, att medelräntan å den fonderade statsskulden skulle tagas till utgångspunkt, varigenom allt för starka fluktuationer kunde undvikas och en mera rationell beräkningsgrund vinnas.

Statskontoret ifrågasatte i övrigt vissa praktiska förenklingar, såsom en stark inskränkning av räntetypernas antal — förslagsvis till fem typer — och en förenkling av lånevillkoren.

Statens byggnadslånebyrå anslöt sig i princip till de sakkunnigas förslag och uttalade sig till förmån för en fast ränta. Byrån hyste emellertid tvekan, huruvida räntan för redan beviljade lån borde fastställas med hänsynstagande till det aktuella ränteläget för långfristig upplåning, vilket skulle medföra en av statens mot lånen svarande upplåningskostnader icke motiverad höjning för vissa lån.

Lantbruksstyrelsen godtog i princip de sakkunnigas förslag till räntefotens bestämmande, men framförde erinringar bl. a. ur produktionspolitiska synpunkter mot dess genomförande beträffande ett par av de fonder, som styrelsen förvaltade.

Egnahemsstyrelsen framställde ett flertal erinringar mot de sakkunnigas förslag, bl. a. i fråga om egnahemslåneräntan, och ifrågasatte, huruvida icke frågor rörande räntornas bestämmande överhuvud taget borde förbehållas riksdagen. Styrelsen hemställde, att sakkunnigförslaget icke skulle föranleda någon åtgärd från statsmakternas sida, och att frågan skulle underkastas en förnyad prövning.

Kommerskollegium anslöt sig i huvudsak till de sakkunnigas förslag i fråga om räntebestämningen samt fann förslaget om ett allmänt bemyndigande för Kungl. Maj:t att tills vidare besluta i dessa räntefrågor lämpligt.

Statskontorets utredning och förslag.

Sedan Kungl. Maj:t den 14 mars 1941 uppdragit åt statskontoret att verkställa fortsatt utredning i frågan, inkom ämbetsverket, som förut nämnts, den 20 mars 1942 med förslag till bestämmelser rörande räntan å statens utlåningsfonder.

Ämbetsverket diskuterade i sin skrivelse till en början de ifrågasatta olika utgångspunkterna för normalräntans bestämmande, nämligen 1) den effektiva medelräntan å den fonderade statsskulden, 2) räntan för statens fasta upplåning under det budgetår, som närmast föregått det, varunder lånet beviljats, 3) räntan för statens fasta upplåning vid tidpunkten för Kungl. Maj:ts fastställande av räntan och 4) medelräntan för statens upplåning mot obligationer under de tre år, som närmast föregått det budgetår varunder lånet beviljats.

Till ledning för bedömandet av dessa grunder har ämbetsverket för åren 1912—1942 gjort en grafisk sammanställning av medelräntan å den fonderade statsskulden, medelräntan å upplåning mot statsobligationer samt affärsbankernas räntesatser å lån per 6 månader mot säkerhet i aktier, inteckningar och borgen. I anslutning till denna sammanställning har ämbetsverket tagit ställning till frågan och därvid anfört följande.

Av denna sammanställning torde framgå, att medelräntan å statens fasta upplåning under det eller de budgetår, som närmast föregått det, för vilket räntan skall bestämmas, icke är lämplig såsom bestämningsgrund för en räntefot, som skall gälla framåt i tiden. Genom räntenivåns växlingar föreligger nämligen risk för att denna medelränta skall vara inaktuell redan innan den hunnit tillämpas. Erfarenheten har även klart ådagalagt svagheten i den angivna bestämningsmetoden. Till belysning härav får ämbetsverket erinra, att på grund av räntelägets växlingar 1939 års grunder för egnahemslånens förräntning år 1940 icke kunde sättas i tillämpning. Hade medelräntan för statens obligationsupplåning åren 1936—1939 lagts till grund för egnahemslåneräntans bestämning, skulle detta nämligen hava medfört en ej obetydlig räntesänkning, oaktat det allmänna ränteläget för långfristiga lån sedan år 1939 hade undergått en höjning med omkring 2 procent.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle vidare lånen löpa med fast ränta. En tillämpning av denna metod skulle vid kraftiga räntefluktuationer medföra avsevärda ränteskillnader mellan olika årgångar av lån. Vid sjunkande rän-

teläge kunde detta säkerligen väntas medföra krav på räntesänkningar även å lån, som tidigare bundits vid högre räntor. En dylik sänkning av den fasta räntan har i verkligheten redan förekommit beträffande lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer i samband med fastställandet av utlåningsräntan för budgetåret 1941/42, varvid räntan sänktes till 3.25 procent även för äldre lån, vilka tidigare bundits vid 4.1 procent. Vid stigande räntetendens torde långivaren, staten, däremot icke kunna ifrågasätta högre räntor å lån, fast bundna vid en låg räntenivå. Bestämmningsgrunden är därför ägnad att ensidigt gynna låntagaren. Det av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret alternativt framlagda förslaget till räntebestämning med utgångspunkt från det vid tidpunkten för beslutet gällande ränteläget för statens fasta upplåning synes därför avgjort vara att föredraga framför de sakkunnigas förslag. Med hänsyn till ovannämnda konsekvenser vid sjunkande räntenivå torde emellertid vägande skäl föreligga att förena även fullmäktiges metod med ett rörligt räntesystem.

Frågan om räntebestämmningsgrunden läser således böra bedömas i samband med spørsmålet om fast eller rörlig ränta. Med hänsyn till förmånen för låntagaren att på förhand kunna beräkna sina lånekostnader, enklare indrivningsförfarande och redovisning — särskilt beträffande annuitetslån — torde fast ränta avgjort vara att föredraga. Då statens egen upplåning sker mot en under viss tid bunden ränta, framstår även en fast ränta vid utlåningen som den naturligaste. Enligt statskontorets uppfattning bör förden skull förslaget om en fast ränta å lån från statens samtliga utlåningsfonder genomföras.

Under hänvisning till vad ovan anförts, får statskontoret som sin mening framhålla, att de sakkunnigas förslag icke bör läggas till grund för räntebestämningen för statens utlåningsfonder. Ej heller det av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret alternativt framlagda förslaget till räntebestämning synes lämpligen böra bringas i tillämpning.

Den av statskontoret föreslagna bestämmningsgrunden an knyter direkt till räntekostnaden för statens egen upplåning och uppfyller alltså fordringarna på räntebestämningen i detta avseende. Medelräntan för ett stort antal år torde även vara en lämplig utgångspunkt för fastställandet av en utlåningsränta, som skall bindas för en följd av år framåt i tiden och sålunda representerar ett medeltal. Av den grafiska framställningen framgår, att skillnaden mellan högsta och lägsta medelräntan å emitterade statsobligationer sedan år 1912 uppgått till $3\frac{1}{4}$ procent. Motsvarande skillnad ifråga om den fonderade statsskuldens ränta understiger $1\frac{1}{2}$ procent. Genom statskontorets förslag undvikes således starkare räntefluktuationer, varigenom ränteskillnaden mellan olika årgångar av lån blir mindre framträdande. Det må vidare framhållas, att det av statskontoret förordade räntebestämningssättet kommer att medföra relativt låga räntor å lån från statens utlåningsfonder under tider med högt ränteläge, medan utlåningsräntan vid låg räntenivå kan komma att ligga relativt högt i jämförelse med allmänna låneräntan. En dylik utveckling av utlåningsräntan torde dock väl stämma överens med ändamålet med den stalliga lånerörelsens uppgifter.

Till utgångspunkt för bestämningen av statens räntekostnad, den s. k. minimiräntan, förordar statskontoret sålunda att den effektiva medelräntan å den fonderade statsskulden skall tagas. Vid räntebestämningen anser ämbetsverket dock tillika böra beaktas det vid tidpunkten för beslutet rådande aktuella ränteläget, vilket vid större avvikelser bör påverka räntans storlek.

Beräknad framtida höjning eller sänkning av medelräntan skall sålunda diskonteras vid fastställandet av minimiräntan.

I anslutning till de sakkunnigas uppfattning att utlåningsräntan i princip skall täcka statens samtliga kostnader för lånerörelsen förordar statskontoret, att minimiräntan, som motsvarar kostnaderna för statens kapitalanskaffning, skall ökas med kostnaderna för statens fondförvaltning och lånerisk. Den ränta, som på sådant sätt erhålles, kallar ämbetsverket *normalräntan*.

Nämnda tillägg har hittills beräknats till $\frac{1}{4}$ procent, varjämte för vissa fonder en särskild riskpremie utgått. Statskontoret anser skäl icke föreligga att göra någon generell ändring av detta tillägg på $\frac{1}{4}$ procent, utan framhåller, att därest på grund av större förlustrisk en jämkning uppåt kunde finnas motiverad för viss fond, särskild föreskrift rörande sådant tillägg borde meddelas.

För att förhindra att utlåningsräntan å lån från statens utlåningsfonder genom den kortfristiga upplåningen mot låg ränta bindes vid en alltför låg räntenivå, anser statskontoret emellertid en föreskrift erforderlig, att *normalräntan ej får understiga 4 procent*. Med hänsyn till föreskrivna säkerheter, subventioner genom partiell räntefrihet för flera fonder och de gynnsamma villkor i övrigt, som reglera den statliga utlåningsrörelsen, anser ämbetsverket en sådan medelränta fullt skälig.

Av praktiska skäl föreslås tillika att normalräntan alltid skall fastställas till tal, som återfinnas i de vanliga räntetabellerna. Då dessa icke bruka upptaga räntesatser med mindre intervaller än $\frac{1}{4}$ procent, skall den teoretiskt beräknade räntan därför enligt förslaget avrundas till närmast liggande kvartsprocent, dock med undantag för räntefoten 3.6 procent, som beträffande vissa lånetyper vunnit hävd.

Normalräntan bör även enligt statskontorets förslag fastställas av Kungl. Maj:t, eventuellt efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret. I princip bör bestämningsgrunden gälla samtliga utlåningsfonder, där icke särskilda ränteregler för vissa fonder anses erforderliga.

I viss anslutning till vad de sakkunniga föreslagit förordar statskontoret att räntan å äldre lån, vid vilka för närvarande utgår rörlig ränta, skall göras till fast ränta, och att densamma skall bestämmas med utgångspunkt från medelräntan å statens långfristiga upplåning vid tidpunkten för lånens beviljande. Ämbetsverket framhåller, att en dylik räntebestämning för närvarande leder till en räntefot av cirka 4 procent.

De sakkunnigas förslag, att Kungl. Maj:t för lån med längre löptid än tio år skulle äga att efter den första tioårsperioden fastställa ny ränta, avsedd att gälla återstoden av låntiden, har statskontoret ansett icke vara erforderligt vid realiserande av ämbetsverkets förslag till räntebestämning, enligt vilket räntefluktuationerna skulle bli mindre.

Lånefondernas uppgift att i vissa fall lämna subvention i form av lägre ränta eller i form av räntefrihet under hela lånetiden eller en del därav har statskontoret i princip icke upptagit till prövning i förevarande samman-

hang. Ämbetsverket har utgått ifrån att detta spörsmål i samband med fondernas tillkomst prövats ur särskilda synpunkter utan avseende å allmänna räteläget och att så bör ske jämväl framdeles.

Statskontorets uppdrag avsåg jämväl att åstadkomma *större enhetlighet i utformningen av räntebestämmelserna* för statens utlåningsfonder.

Ämbetsverket har i sin skrivelse lämnat en översikt över gällande räntebestämningsgrunder och räntesatser, beträffande vilken torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

Ämbetsverket föreslår, att nuvarande skiftande bestämmelser skola ersättas med *en* beräkningsgrund för den s. k. normalräntan och att därutöver, med hänsyn till gällande eller föreslagna särbestämmelser ifråga om räntesättningen för vissa fonder, skola fastställas ett mindre antal räntetyper, förslagsvis fem. De framdeles erforderliga räntetyperna har ämbetsverket angivit på följande sätt.

I. *Utlåningsfonder, för vilka utlåningsräntan (normalräntan) bestämmes av Kungl. Maj:t med utgångspunkt från den effektiva medelräntan å den fonderade statsskulden med tillägg av $\frac{1}{4}$ procent; dock lägst 4 procent.*

Till denna räntetyp skulle hänföras samtliga fonder, för vilka normalräntan bestämts såsom utlåningsränta, oberoende av om partiell räntefrihet föreskrivits för lån från vissa av dessa fonder. Flertalet utlåningsfonder skulle komma att tillhöra denna grupp.

Med utgångspunkt från nu gällande räntebestämmelser skulle under denna grupp sammanföras fonder med

- A. 4 procent fast ränta,
- B. 4 procent ränta att utgå tills vidare,
- C. $4\frac{1}{2}$ procent ränta att utgå tills vidare,
- D. $4\frac{3}{4}$ procent ränta att utgå tills vidare.

Beträffande de till B—D hänförliga fonderna har i regel stadgats, att låntagare skall vara skyldig att framdeles vidkännas den höjning av räntan, som Kungl. Maj:t med hänsyn till den effektiva medelräntan för statens upplåning kan finna gott bestämma.

E. fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, som fastställes av Kungl. Maj:t lägst till medelräntan för statens upplåning mot obligationer under *det budgetår*, som närmast föregått det, varunder lån beviljats.

F. fast ränta, bestämd på sätt under E angivits men med ett tillägg av $\frac{1}{4}$ procent.

Räntan å lån från fonder tillhörande denna grupp uppgår för närvarande till 4.3 procent. Med gällande bestämningsgrund kommer räntan å framtida lån från dessa fonder att nedgå oberoende av statskontorets förevarande förslag.

G. fast ränta, bestämd på sätt under E angivits men med ett tillägg av $\frac{1}{2}$ procent.

H. fast ränta, bestämd på sätt under E angivits men med ett tillägg av 1 procent.

I. fast, vid lånets beviljande bestämd räntefot, som fastställes av Kungl. Maj:t lägst till medelräntan för statens upplåning mot obligationer under *de tre budgetåren* närmast före det, varunder lånet beviljats.

J. fast, vid lånets beviljande bestämd ränta, som Konungen, med hänsyn tagen till räntan å lån från Svenska skeppshypotekskassan, bestämmer.

För de fonder, tillhörande denna grupp, för vilka tilläggsränta utgår på grund av särskild risk eller annan anledning, bör detta anges i respektive författningar. En dylik fond är lånefonden för tjänstemannasamhället i Mörby, där för lån avseende annan tomt än den, som innehas av stats-tjänsteman eller statstjänstemans änka eller barn, utgår en tilläggsränta av $\frac{1}{2}$ procent. Hit höra vidare lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, där räntan utgör $4\frac{3}{4}$ procent, varav $\frac{3}{4}$ procent torde motsvara riskpremie, statens sekundärlånefond för jordbrukare, där $\frac{1}{4}$ procent extra ränta utgått i form av ett högre tillägg, $\frac{1}{2}$ procent, å före-skriven medelränta, samt slutligen fonden för hantverks- och småindustri-kredit, där 1 procent ränta utöver medelräntan utgår, varav $\frac{3}{4}$ procent torde utgöra risktillägg.

II. Lånefonder med 4 procent fast ränta.

Till denna räntetyp anser statskontoret böra hänföras egnahemslånefonden ifråga om lån för bostadslägenheter, samt vidare, i enlighet med nu gällande bestämmelser, jordförmedlingsfonden samt Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringsfond. Dessa fonder torde i räntehän-seende böra behandlas på enahanda sätt.

III. Lånefonder med 3.6 procent fast ränta.

Till denna typ anser statskontoret böra hänföras egnahemslånefonden ifråga om lån för jordbrukslägenheter samt, i enlighet med nu gällande be-stämmelser, lånefonderna för arbetarsmåbruk. Vidare torde till denna ränte-typ böra hänföras avdikningslånefonden. Beträffande de särskilda skälen härför hänvisas till lantbruksstyrelsens utlåtande över de sakkunnigas förslag.

Till räntetyp III torde lämpligen böra föras även lånefonden för bostads-försörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer. Räntan å lån från ifrågavarande fond synes böra utgå med en fast, för alla årgångar av lån lika ränta. Då ränte- och amorteringsbeloppen vad denna fond beträffar till stor del gäldas genom statliga familjebidrag och subvention dessutom utgår genom såväl partiell räntefrihet som eftergift å kapitalåterbetalning-arna, torde den föreslagna höjningen av räntan från nuvarande 3.25 procent till 3.6 procent icke kunna anses oskäligen. Någon anledning att räntan å ifrå-gavarande lån skall vara lägre än egnahemslåneräntan för jordbrukslån synes ej heller föreligga. Detta omdöme gäller även räntan å lån från låne-fonden för främjande av bostadsbyggande å landsbygden, som för närva-rande utgör 3.25 procent. Även sistnämnda fond läser därför böra hänföras till räntetyp III. Räntan å lån, som redan beviljats från dessa fonder, kan emellertid ej höjas.

IV. Lånefonder med 3 procent fast ränta.

Till denna grupp skulle hänföras samtliga lånefonder, för vilka 3 pro-cent ränta hittills tillämpats. Dessutom torde till denna grupp kunna föras statens lånefond för universitetsstudier samt studielånefonden, för vilka fon-der enligt nu gällande bestämmelser utlåningsräntan sammanfaller med postsparbankens inlåningsränta. Bestämmelserna angående viss räntefrihet skulle alltjämt äga tillämpning. Förslaget innebär för närvarande för dessa fonder en höjning av räntan från 2.5 procent till 3 procent. Någon höjning av räntan på redan beviljade lån från sistnämnda två fonder kan dock ej vidtagas, enär nu gällande räntebestämmelser intagits i de utfärdade skuld-förbindelserna.

V. Helt räntefria fonder.

Under denna grupp skulle uppföras samtliga hittills räntefria fonder jämte statens fiskredskapslånefond, för vilken särskilda bestämmelser ej finnas utfärdade. Någon ränta å lån från nämnda fond har dock ännu ej utgått.

VI. Lånefonder med räntan bestämd av fullmäktige i riksbanken med hänsyn till marknadsläget.

Denna bestämningsgrund skulle enligt förslag av fullmäktige i riksbanken tillämpas beträffande spannmålskreditfonden.

I anslutning härtill har statskontoret föreslagit, att samtliga bestämmelser angående de statliga utlåningsfondernas räntesatser jämte andra gemensamma ränteföreskrifter skola sammanföras i en författning, som skulle reglera grunderna för normalräntans bestämning och angiva låneräntorna i anknytning till förutnämnda sex räntetyper. Vidare skall författningen innehålla de allmänna bestämmelserna om dröjsmålsränta. Statskontoret har utarbetat ett förslag till sådan författning, beträffande vilket torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

I samband med författningens utfärdande anser statskontoret att de för närvarande i varje särskild fondförfattning ingående bestämmelserna angående räntans storlek böra ändras därhän, att i stället för räntefot anges den räntetyp, till vilken enligt ränteförfattningen vederbörande fond är hänförlig. Räntesatserna för samtliga utlåningsfonder skola alltså enligt förslaget regleras genom en enda författning. De vid räntefluktuationer hittills erforderliga tilläggsföreskrifterna och ändringstrycken för ett stort antal fonder skulle därigenom framdeles kunna undvikas. De för olika fonder gällande speciella, icke föränderliga ränteföreskrifter angående exempelvis partiell räntefrihet, extra tillägg för lånerisk m. m. böra däremot enligt ämbetsverkets mening alltjämt ingå i de olika ränteförfattningarna.

Även de erforderliga ändringsföreskrifterna rörande räntan å lån från de skilda utlåningsfonderna anser statskontoret böra kunna sammanföras i en enda författning, vari lämpligen borde angivas räntetyp för samtliga utlåningsfonder samt meddelas erforderliga övergångsbestämmelser ifråga om tidigare utlämnade lån. Ämbetsverket har även utarbetat förslag till dylik kungörelse.

Statskontoret har i sin skrivelse tillika upptagit frågan huruvida *dröjsmålsränta* borde debiteras och uttagas hur ringa beloppen än vore. Enligt ämbetsverkets mening torde det arbete som inkassering av småbelopp förorsakade — kravbrev, diarieföring och bokföring m. m. — evalverat i pengar i många fall uppgå till avsevärt högre värde än fordringens belopp. Myndigheterna borde för den skull ha befogenhet att underlåta debitera och uttaga dröjsmålsränta, som uppginge till lägre belopp än en krona. I ränteförfattningen syntes knappast lämpligt att meddela särskilda föreskrifter härutinnan, framhåller ämbetsverket, utan torde det kunna ankomma på vederbörande myndighet att i det praktiska handhavandet förfara på det sätt, som i varje särskilt fall framstode såsom mest ändamålsenligt.

Statskontoret har slutligen framhållit, att den bristande enhetlighet, som hittills präglat räntebestämmelserna i de skilda fondförfattningarna, gällande även i avseende å övriga föreskrifter i fondförfattningarna och därvid i huvudsak anført:

Särskilt äro bestämmelserna angående lånens återbetalning i hög grad skiftande. På grund av lånens olika karaktär och ändamål, varigenom amorteringstid och återbetalningssätt m. m. måste växla och nytillkommande fonders återbetalningsvillkor ej kunna säkert förutbestämmas, torde det emellertid möta vissa svårigheter att koncentrera och i en författning sammanföra hithörande bestämmelser på samma sätt, som statskontoret föreslagit ifråga om ränteföreskrifterna. Återbetalningsvillkoren lära därför alltjämt böra ingå i vederbörande fondförfattning. Ändringar av dessa villkor i syfte att erhålla större likformighet skulle fördenskull förutsätta omarbetning av berörda författningar. I samband härmed borde emellertid en överarbetning ske även av de allmänna bestämmelserna, varvid motsvarande stadgande i de skilda författningarna om möjligt borde erhålla en enhetlig formulering och uppställning med rubriker, angivande exempelvis fondens ändamål, lånebeviljande myndighet, ränteföreskrifter, återbetalningsföreskrifter m. m. En dylik formell översyn synes lämpligen böra genomföras i samband med den allmänna revision av den statliga utlåningsrörelsen, som ämbetsverket håller för önskvärd med hänsyn till det flertal lånetyper, som för närvarande förefinnas med i stort sett likartade uppgifter.

Statskontoret syftar härvid främst på de för egnahemsverksamhet av olika slag avsedda utlåningsfonderna. För att underlätta för mindre bemedlade att förvärva eget hem på landsbygden eller förbättra dylikt hava sålunda följande utlåningsfonder tillskapats: egnahemslånefonden, arbetarsmåbrukslånefonden, Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond, lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer, lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden samt lantarbetarbostadslånefonden, från vilken sistnämnda fond några lån numera dock ej beviljas. I stället utgå lantarbetarbostadslån ur fonden för låneunderstöd. Ur denna fond kunna även erhållas tertiärlån. Till dessa lånefonder komma dessutom jordförmedlingsfonden, arrendeegnehemsfonden samt arrendelånefonden, vilka alla hava till uppgift att underlätta jordanskaffning och främja egnahemsverksamheten. En dylik splittring kan icke anses rationell, liksom ej heller lånerörelsens organisation, vilken handhaves av ett flertal myndigheter såsom egnahemsstyrelsen, statens byggnadslånebyrå, länsstyrelserna i Västerbottens och Norrbottens län samt statskontoret. En koncentration av såväl lånetypernas antal som själva lånerörelsen synes härvid påkallad.

Även ifråga om hästavelnsfonderna samt en del övriga utlåningsfonder med sinsemellan likartade ändamål och lånevillkor torde sammanslagningar kunna ifrågasättas.

Sedan en dylik allmän revision genomförts, torde föreskrifterna för de kvarstående fonderna böra överarbetas och förenklas.

I förhållande till de vid tidpunkten för framläggandet av statskontorets förslag gällande räntorna å lån från statens utlåningsfonder innebar förslaget, under förutsättning att normalräntan fastställdes till 4 procent, vissa jämkningar. Räntesänkning skulle inträda för lån från följande fonder, nämligen för jordbrukets maskinlånefond med 0.3 procent, för statens sekundärlånefond för jordbrukare med 0.25 procent, för skogsväglånefonden med 0.1 procent, för hemslöjdslånefonden med 0.3 procent, för statens lånefond för den

mindre skeppsfarten med 0.5 procent samt för fonden för hantverks- och småindustrikredit med 0.35 procent. Dessa räntesänkningar voro emellertid att emotse även med tillämpning av gällande bestämmelser, vilket bekräftats av de efter förslagets framläggande vidtagna räntenedsättningarna. Å andra sidan skulle ett genomförande av statskontorets förslag innebära en höjning av räntan å lån från följande fonder, nämligen för lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade barnrika familjer samt lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden med 0.35 procent och för statens lånefond för universitetsstudier samt allmänna studielånefonden med 0.5 procent.

Efter remiss ha *fullmäktige i riksbanken* den 26 november 1942 avgivit utlåtande över statskontorets förslag, såvitt angår grunderna för normalräntans bestämmande, och framhållit såsom fördelar hos förslaget, att räntan bleve relativt oberoende av tillfälliga förändringar i ränteläget, att ränteskillnaden mellan lån av olika årgångar bleve förhållandevis liten och att man finge en enhetlig bestämningsgrund. Såsom en olägenhet ha fullmäktige angivit, att räntan kunde bli alltför orörlig, vilket särskilt framträdde vid förändringar i ränteläget, som kunde anses vara av »normal» och varaktig natur. Fullmäktige ha med hänsyn härtill föreslagit den modifikation i förslaget, att normalräntan skulle bestämmas med utgångspunkt från medeltalet av den effektiva räntan (beräknad på emissionskursen) för de närmast föregående tio årens statsupplåning mot obligationer och reverser med en ursprunglig löptid av minst tio år. Denna medelränta, ökad med tillägget av $\frac{1}{4}$ procent, skulle avrundas uppåt i enlighet med statskontorets förslag, innefattande bl. a. att normalräntan skall fastställas till minst 4 procent.

Skillnaden mellan detta och statskontorets förslag bleve för närvarande, enligt vad fullmäktige anfört, endast att man skulle bortse från lån, vilka av riksgäldskontoret anses fonderade¹ men vilkas löptid understiger tio år, och härigenom komma till något högre medelränta än enligt statskontorets förslag.

Beträffande de fonder, för vilka statskontoret föreslagit en räntehöjning, ha därjämte utlåtanden inhämtats från berörda myndigheter.

Statens byggnadslånebyrå har icke ansett sig kunna tillstyrka den föreslagna räntehöjningen å lån från lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer på annat villkor än att ifrågavarande familjer bereddades gottgörelse genom en motsvarande ökning av tillägglånen till egna hem. Byrån har i huvudsak anfört följande.

Byggnadslånebyrån anser sig icke till fullo kunna bedöma angelägenhetsgraden av att statens lånetyper begränsas till ett fåtal, ehuru sinsemellan växlande motiv hittills förorsakat åtskillnaderna. Med utgångspunkt från att statskontoret har vägande skäl för sin ståndpunkt kan byrån dock icke underlåta att såsom en egendomlighet framhålla, hurusom staten enligt förslaget skulle uttaga 3.6 procent ränta i en *social* verksamhet av yttersta vikt,

¹ För närvarande anses 5-åriga och längre lån fonderade, medan de 2-åriga lånen betraktas som tillfälliga.

medan staten enligt kungörelsen om tertiärlån och tilläggsån för vissa bostadsbyggnadsföretag i icke obetydlig utsträckning garanterar en *lägre* ränta, eller 3.5 procent för år.

För *hyresbostäder*, avsedda för barnrika familjer, har byrån beräknat, att standardhyran i ett hyreshus av tämligen vanlig storleksordning genomsnittligt skulle genom räntehöjningen stiga med omkring 50 kr. per familj och år. Staten skulle emellertid på grund av familjebidragen bära en del av denna merkostnad, i familj med tre barn 30 procent och så vidare. Byrån får emellertid om en annan faktor av större betydelse. Byrån äger numera bevilja tilläggsån med högst 95 procent av det belopp, varmed den godkända anskaffningskostnaden överstiger avkastningsvärdet av vederbörande fastighet eller tomträtt. Med utgångspunkt från att standardhyrorna icke böra höjas för att motverka effekten av räntestegringen, kommer påtagligen avkastningsvärdet att sjunka. Detta föranleder i sin tur en sådan höjning av tilläggslånet, att räntestegringen praktiskt taget skulle sakna betydelse för de barnrika familjernas hyra. Att byrån ändock icke utan vidare är beredd att tillstyrka statskontorets förslag, framgår av följande.

Bostadskostnaden för en barnrik familj i *egethem* av tämligen vanlig storleksordning skulle genom räntehöjningen stiga med omkring 35 kronor för år. Också å detta belopp skulle familjebidrag utgå, så att merkostnaden för till exempel en familj med tre barn skulle nedgå till ett avrundat belopp av 25 kronor. Denna fördyring kan med nuvarande byggnadskostnader i regel icke förebyggas genom det tilläggsån som beviljas för *egethem*, beroende därpå att dylikt tilläggsån fixerats till tio procent av anskaffningskostnaden.

Merkostnaden må synas förhållandevis ringa. De barnrika familjerna äro emellertid enligt byråns förmenande redan så hårt drabbade av krisen, att varje, icke oundgängligen nödvändig belastning av deras budget bör undvikas. Så torde enklast kunna ske genom att den nuvarande maximeringen av tilläggsån för *egnahem* justeras. Då det synes uppenbart, att olika ränteregler icke böra gälla för lån till hyresbostäder och lån till *egnahem*, får byrån sålunda förklara sig icke vilja tillstyrka statskontorets förslag med mindre en dylik ändring genomföres.

Kanslern för rikets universitet har förklarat sig ur de synpunkter, han hade att företräda, finna beklagligt, om räntan å lån från statens lånefond för universitetsstudier skulle behöva höjas.

Nämnden för statens studielån har icke funnit anledning motsätta sig förslaget om införande av en fast ränta å 3 procent för lån från allmänna studielånefonden.

Egnahemsstyrelsen har ansett den föreslagna höjningen av räntan å lån från lånefonden för främjande av bostadsbyggande på landsbygden (nybyggnadsån) från nuvarande 3.25 procent till 3.6 procent icke oskälig, så mycket mindre som nybyggnadslånen i allmänhet kombineras med subvention i form av bostadsförbättringsbidrag. Därvid har styrelsen ansett även räntan å lån för bostadsförbättringsverksamhet och lån för uppförande och förbättring av lantarbetarbostäder, vartill medel anvisats under fonden för låneunderstöd, böra höjas från 3.25 till 3.6 procent. Styrelsen har vid sitt ståndpunktstagande dock uttryckligen förutsatt, att även räntorna för låneformer, som handhades av andra statsinstitutioner men hade besläktade ändamål, komme att bestämmas lika, så att icke förhållandet mellan olika låneformer förrycktes.

Departementschefen.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, råder för närvarande en stor brist på enhetlighet i räntebestämningsgrunderna för statens utlåningsfonder. Förklaringen härtill är att söka däri, att de olika fonderna inrättats vid skilda tidpunkter och för tillgodoseende av skiftande kreditbehov. Det har därför framstått som önskvärt att erhålla en överarbetning av gällande räntebestämmelser i syfte att åvägabringa större enhetlighet och överskådlighet.

Synpunkterna på bestämningsgrunderna för ränteläget vid lån från statens utlåningsfonder ha i viss mån skiftat under arbetets gång. Då de sakkunniga tillkallades i början av 1940, hade inträtt en stark stegring av den allmänna räntenivån, och det framstod såsom utredningens huvuduppgift att verkställa den av krisläget nödvändiggjorda omprövningen av den allmänna räntenivån för lånefonderna. Det ovissa läget på kapitalmarknaden, där relativt snabba förändringar inträffade även under tiden för de sakkunnigas arbete, föranledde de sakkunniga att avböja en fixering på längre sikt av räntenivån för fonderna. De sakkunniga föreslog i stället ett system för nivåns bestämmande, som i hög grad tillgodosåg kravet på möjlighet till anpassning efter inträffande förändringar på kapitalmarknaden. Grundtanken i systemet var, att Kungl. Maj:t tills vidare skulle äga fastställa normalräntan å fonderna, därvid räntan principiellt skulle bestämmas till lägst medelräntan för statens fasta upplåning under närmast föregående budgetår, med befogenhet dock för Kungl. Maj:t att vid särskilt starka förskjutningar å kapitalmarknaden under det löpande budgetåret vidtaga därav motiverade höjningar eller sänkningar av utlåningsfondernas räntor utan att likväl gå under förutnämnda medelränta för närmast föregående budgetår. Den principiella räntebestämningsgrunden hade valts med utgångspunkt från att räntan så nära som möjligt borde anpassas efter statens kapitalanskaffningskostnader för de under olika år utlämnade lånen.

Sedermera har en sänkning av den allmänna räntenivån kommit till stånd och en stabilisering av läget på kapitalmarknaden under statsmakternas medverkan genomförts. Det av statskontoret framlagda förslaget till bestämningsgrund för räntenivån vid statens utlåningsfonder åsyftar jämväl att hålla en mera stabil normalränta än de sakkunniga avsågo. Utgångspunkten för räntans bestämmande skall enligt statskontorets förslag vara medelräntan på den fonderade statsskulden. Dock har även statskontoret ansett Kungl. Maj:t böra äga beakta det aktuella ränteläget vid större förändringar, så att beräknad framtida höjning eller sänkning av medelräntan borde kunna beaktas vid normalräntans fastställande.

En i viss mån annan lösning, åsyftande att närmare anknyta normalräntan till statens faktiska räntekostnader samt att ge begreppet fast upplåning (eller fonderad statsskuld) en entydig innebörd lämpad efter sammanhanget, innefattar bankofullmäktiges förslag, att endast de senast förflutna tio årens statliga upplåning mot obligationer och reverser med minst tio års löptid skall

medräknas vid normalröntans bestämmande. Bankofullmäktige ha förutsatt, att medeltalsberäkningen skall avse emissionsröntan eller alltså den nominella röntan satt i relation till emissionskursen. Statskontoret torde ha åsyftat samma räntebegrepp.

Den angivna grunden för röntans bestämmande har enligt alla tre förslagen avsett att ange miniminivån för den ränta, Kungl. Maj:t skulle äga fastställa. Normalröntan skulle därutöver i regel innefatta ett tillägg av lägst $\frac{1}{4}$ procent, avsett att täcka statens förvaltningskostnader och kreditrisk för lånen. Statskontoret och bankofullmäktige ha båda förordat att den lägsta normalrönta, vilken bör förekomma, skall fastställas till 4 procent.

De sakkunniga och statskontoret ha varit eniga om att en under hela lånetiden fast ränta i regel vore till fördel för såväl den enskilda låntagaren som staten. I princip ha sålunda från båda hållen tillstyrkts, att röntan å lån, sedan lånet utlämnats, skall förbli oförändrad vid samma nivå under lånetiden, oavsett om det allmänna ränteläget sedermera förändras och föranleder högre eller lägre röntor å senare utlämnade lån. De sakkunniga, vilkas förslag till räntebestämningsgrund skulle kunna medföra en betydande nivåskillnad mellan olika årgångar av lån, ha dock förutsatt, att låntagaren efter utgången av den första tioårsperioden skulle vara berättigad att, om statens aktuella upplåningskostnader nedgått, erhålla en nedsättning av röntan för återstoden av lånetiden. En dylik rätt har statskontoret icke ansett erforderlig med hänsyn till de små variationer i röntan, som skulle föreligga mellan olika årgångar av lån, i händelse medelröntan å den fonderade statsskulden i enlighet med ämbetsverkets förslag godtages som norm för räntebestämningen.

Vid valet mellan de olika förslagen till räntebestämningsgrund anser jag bankofullmäktiges linje äga vissa företräden. Enligt denna kommer normalröntan att närmare ansluta sig till den allmänna ränteutvecklingen än fallet skulle bli vid ett genomförande av statskontorets förslag. Å andra sidan får röntan icke den höga grad av rörlighet som de sakkunniga förordat. Såsom tidigare framhållits, skulle de sakkunnigas förslag i denna del — under förutsättning av fasta räntesatser under lånens löptid — kunna medföra avsevärda skillnader i räntehänseende mellan lån utlämnade under olika år, vilket vore förenat med uppenbara olägenheter. De sakkunniga ha åsyftat att med röntan reglera låneefterfrågan i överensstämmelse med det allmänna läget på kapitalmarknaden. Det synes dock lämpligare, att denna reglering av långivningens omfattning icke sker räntevägen utan genom en direkt avvägning av utlåningens storlek under olika år.

Jag delar uppfattningen att röntan å lån från statens utlåningsfonder, där icke speciella skäl — såsom till exempel för spannmålskreditfonden — föranleda till annat, bör utgå efter oförändrad räntesats under lånets hela löptid.

Bemyndigande för Kungl. Maj:t torde nu böra utverkas av riksdagen att enligt angivna grunder och efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret fastställa normalröntan å lån från statens utlåningsfonder. Normalröntan synes, såsom statskontoret föreslagit, böra fastställas till jämna kvartsprocent.

Statskontoret har vidare verkställt en överarbetning av räntebestämmelserna för vinnande av större enhetlighet. Den föreslagna lösningen synes mig i princip innebära väsentliga fördelar framför nuvarande förhållanden. Det skulle innefatta en betydande förenkling om grunderna för normalräntans bestämmande och de olika räntetyper, som anses bära förekomma, vore sammanfattade i en enda författning. I de olika fondförfattningarna behövde i så fall endast angivas vederbörande räntetyp. Översiktligheten skulle härigenom främjas och erforderliga ränteregleringar underlättas. I princip kan jag alltså tillstyrka huvudlinjerna av statskontorets förslag på denna punkt, ehuru räntetyperna m. m. torde bära bestämmas med vissa avvikelser från ämbetsverkets förslag. Statskontorets uppfattning, att övergången till det nya systemet bör ske genom utfärdandet av en enda författning, som för samtliga fonder anger, till vilken räntetyp vederbörande fond skall hänföras, synes mig jämväl kunna godtagas.

Jag vill förorda en gruppering av räntetyperna enligt följande riktlinjer.

Till den första räntegruppen (räntetyp I) bära hänföras de fonder, där räntan skall utgöras av *normalränta*, bestämd för varje budgetår enligt förut angivna grunder. Om man bortser från ett tillägg av $\frac{1}{4}$ procent, som avser att täcka förvaltningskostnader och med utlåningen förenad normal kreditrisk, skall alltså räntan inom denna grupp lägst motsvara medeltalet av räntan (beräknad på emissionskursen) för de statens lån mot obligationer och reverser med en ursprunglig löptid av minst 10 år, vilka upptagits under de 10 närmast föregående åren. Normalräntan skall icke utgå efter lägre räntefot än 4 procent.

Såsom en andra grupp (räntetyp II) torde bära upptagas de fonder, där utöver normalräntan skall utgå viss, för varje fond fastställd tilläggsränta, vilken är avsedd att bereda täckning för med utlåningen förbundna speciella kreditrisker.

Till en tredje grupp (räntetyp III) bära hänföras sådana fonder, för vilka utgår icke variabel ränta av subventionskaraktär, nämligen a) 3.6 procent, b) 3.25 procent, c) 3 procent och d) 2.5 procent.

Till en fjärde, respektive femte grupp torde slutligen bära hänföras fonder, som äro helt räntefria, respektive sådana fonder, där bankofullmäktige äga bestämma räntan.

Den här förordade grupperingen innebär följande ändringar i förhållande till statskontorets typindelning.

Den av statskontoret föreslagna räntetyp II skulle försvinna, därvid egnahemslånefonden, sedan räntan å lån även för bostadslägenheter numera bestämts till 3.6 procent, samt Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond, vilken i fråga om räntan följer egnahemslån för bostadslägenheter, skulle föras till räntetyp III a) och jordförmedlingsfonden, för vilken låneräntan är fastställd till 4 procent, föras till den nya första gruppen, räntetyp I.

Bortsett från sistnämnda ökning kommer den nya första gruppen att till omfattningen i huvudsak motsvara den av statskontoret föreslagna första

gruppen. Från denna grupp skola endast till den nya räntetyp II överflyttas lånefonden för tjänstemannasamhället i Mörby, såvitt angår lån avseende annan tomt än den som innehaves av tjänstemannasamhällets vid Mörby egna-hemsförening m. b. p. a., statstjänsteman eller statstjänstemans änka eller barn, lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen i vad avser sådana lån, för vilka avsättning till riskfond icke sker, samt fonden för hantverks- och småindustrikredit, för vilka på sätt statskontoret angivit skall utgå en extra tilläggsränta av respektive $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ och $\frac{1}{2}$ procent. Med hänsyn till att räntan å lån från fonden för hantverks- och småindustrikredit numera sänkts till 4.5 procent, har den av statskontoret till $\frac{3}{4}$ procent föreslagna tilläggsräntan för lån från denna fond uppförts med $\frac{1}{2}$ procent. För närvarande skulle inga andra lånefonder än dessa komma att tillhöra räntetyp II. Statens sekundärlånefond, för vilken statskontoret räknar med en extra tilläggsränta av $\frac{1}{4}$ procent, bör i motsats till förenämnda fonder stå kvar i första gruppen, sedan räntan å lån från denna fond numera sänkts från 4.5 till 4 procent.

Under räntetyp III a) med 3.6 procent fast ränta böra uppföras lånefonden för arbetarbostäder, från vilken fond lån dock numera icke beviljas, egna-hemslånefonden, arbetarsmåbrukslånefonden, Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond samt statens avdickningslånefond.

Under räntetyp III b) med 3.25 procent fast ränta förordar jag att lånefonderna för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer och för främjande av bostadsbyggande å landsbygden skola uppföras, enär jag i detta sammanhang icke ansett mig böra tillstyrka den av statskontoret föreslagna räntehöjningen å dessa båda fonder.

Till räntetyp III c) med 3 procent fast ränta anser jag böra föras samtliga de av statskontoret under räntetyp IV upptagna fonderna utom statens lånefond för universitetsstudier och studielånefonden. Den ifrågasatta räntehöjningen för sistnämnda fonder synes mig för närvarande icke böra genomföras, varför jag förordar att dessa båda fonder få bilda en särskild grupp, räntetyp III d), med 2.5 procent fast ränta.

De av mig förordade räntetyperna IV och V motsvara helt de av statskontoret såsom räntetyp V och VI föreslagna grupperna.

Den i det föregående angivna grupperingen innebär en så nära anslutning som möjligt till de faktiska räntesatser, som för närvarande gälla vid de olika fonderna. Den väsentliga fördelen med den gjorda översynen torde under sådana förhållanden vara, att de räntesatser om 4 procent, som för närvarande utgå på grundval av en mångfald skiftande bestämmelser, inpassas i ett enhetligt ränteregleringssystem.

Den av statskontoret berörda frågan om uttagande av obetydliga dröjsmålsräntebelopp torde få upptagas till behandling i samband med en av riksräkenskapsverket verkställd utredning om ändrade bestämmelser om avskrivning av statens fordringar.

Inom finansdepartementet ha statskontorets förenämnda förslag till kungörelser om de nya räntebestämmelserna underkastats överarbetning under

hänsynstagande till vad här förordats. Dessa förslag torde få såsom bilagor fogas vid statsrådsprotokollet i detta ärende (*Bilaga A och B*).

Med åberopande av vad sålunda anförts hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av mig i det föregående angivna riktlinjer verkställa en överarbetning av gällande räntebestämmelser för statens utlåningsfonder samt att utfärda erforderliga författningar i ämnet;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att för varje budgetår, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, fastställa normalräntan för lån från statens utlåningsfonder med utgångspunkt från medeltalet av räntan, beräknad på emissionskursen, för de tio sista årens statliga upplåning mot obligationer och reverser med en ursprunglig löptid av minst tio år.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lars Gabrielson.

Förslag

till

kungörelse om ränta å lån från statens utlåningsfonder.

Kungl. Maj:t har med stöd av riksdagens beslut funnit gott förordna som följer.

1 §.

Ränta å lån från statens utlåningsfonder skall utgå med en fast, för lånets hela löptid gällande räntefot.

2 §.

Sådan ränta skall utgå efter den av nedanstående räntetyper, som föreskrives i de för varje utlåningsfond meddelade bestämmelserna.

Räntetyp:

Räntefot:

I.	Av Kungl. Maj:t, efter hörande av fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, för varje budgetår fastställd normalränta, utgörande lägst 4 procent.
II.	Normalräntan jämte visst tillägg.
III.	Fast ränta: a. 3.6 procent. b. 3.25 procent. c. 3 procent. d. 2.5 procent.
IV.	Ingen ränta.
V.	Av fullmäktige i riksbanken för varje budgetår fastställd ränta.

3 §.

Beträffande delvis räntefria lån gäller räntetypen för den del av lånet, varå ränta enligt därom meddelade bestämmelser utgår.

4 §.

Där ränta å förfallet, icke i behörig tid inbetalat belopp (dröjsmålsränta) enligt bestämmelse i för respektive utlåningsfond gällande författning skall utgå, skall densamma beräknas efter 5 procent om året. Låntagare skall dock vara skyldig att framdeles vidkännas den höjning av dröjsmålsräntan, som Kungl. Maj:t kan finna gott bestämma.

Därest statslån utlämnas genom låneförmedlare, skall denne icke äga att av låntagare betinga sig dröjsmålsränta efter högre procenttal än som sålunda föreskrivits.

Denna kungörelse träder i kraft den _____ och skall äga tillämpning jämväl å lån beviljat före sagda dag, med undantag dock för dylikt lån, vilket löper med en fast, för hela låntiden bunden ränta. Har beträffande tidigare beviljat lån särskilt stadgats, att låntagare icke skall vara skyldig att underkasta sig höjning av låneräntan i vidare mån än intill det procenttal, som gällde vid lånets beviljande, skall dylik bestämmelse alljämt gälla. Låntagare skall ej heller vara skyldig att underkasta sig höjning av dröjsmålsräntan i vidare mån än nu sagts.

Det alla etc.

Bilaga B.

Förslag

till

kungörelse angående ändring av bestämmelserna om lån från statens utlåningsfonder, i vad de avse räntans fastställande.

Kungl. Maj:t, som denna dag utfärdat kungörelse om ränta å lån från statens utlåningsfonder, har med stöd av riksdagens beslut funnit gott förordna, att utlåningsfond i räntehänseende skall tillhöra den räntetyp, som nedan sägs.

Räntetyp I.

Statens bostadslånefond. (Nya lån beviljas ej från denna fond.)

Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby. (För vissa lån från denna fond utgår ränta enligt räntetyp II.)

Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen. (För vissa lån från denna fond utgår ränta enligt räntetyp II. Nya lån beviljas ej från denna fond.)

Statens bosättningslånefond.

Lånefonden för anskaffning av motorvagnar m. m. åt enskilda järnvägar.

Vattenkraftslånefonden.

Luftfartslånefonden.

Statens fjäderfållånefond.

Gödselvärdslånefonden.

Statens kalkbrukslånefond.

Statens fruktodlingslånefond.

Statens mejerilånefond.

Jordbrukets maskinlånefond.

Spannmålslagerhusfonden.

Statens sekundärlånefond för jordbrukare.

Statens slakterilånefond.

Kraftledningslånefonden.

Elektrifieringslånefonden.

Jordförmedlingsfonden.

Kolonisternas kreaturs- och redskapslånefond. (Nya lån beviljas ej från denna fond efter den 30 juni 1944.)

Täckdikningslånefonden.

Allmänna nyodlingslånefonden.

Bevattningslånefonden.

Kommunskogslånefonden.

Virkesmätningslånefonden.

Skogsväglånefonden.

Frukt- och potatislagerhusfonden.

Hemslöjdslånefonden.

Industrilånefonden.

Statens hantverkslånefond.

Rederilånefonden.

Statens lånefond för den mindre skeppsfarten.

Statens sekundärlånefond för rederinäringen.

Räntetyp II.

Lånefonden för tjänstemannasamhället vid Mörby, i vad avser annan tomt än den som innehaves av tjänstemannasamhällets vid Mörby egnahemsförening med begränsad personlig ansvarighet, statstjänsteman eller stats-tjänstemans änka eller barn. Tilläggsränta $\frac{1}{2}$ procent.

Lånefonden för bostadsbyggande i städer och stadsliknande samhällen, i vad avser lån för vilka avsättning till riskfond icke sker. Tilläggsränta $\frac{3}{4}$ procent. (Nya lån beviljas ej från denna fond.)

Fonden för hantverks- och småindustrikredit. Tilläggsränta $\frac{1}{2}$ procent.

Räntetyp III a.

Lånefonden för arbetarbostäder. (Nya lån beviljas ej från denna fond.)

Egnahemslånefonden.

Arbetarsmåbrukslånefonden.

Västerbottens och Norrbottens nybygges- och bostadsförbättringslånefond.

Statens avdikningslånefond.

Räntetyp III b.

Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Lånefonden för främjande av bostadsbyggande å landsbygden.

Räntetyp III c.

Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för motordrift.

Norrländska nyodlingsfonden.

Fiskerilånefonden.

Statens lånefond för anskaffande av gasgeneratorer för vissa fartyg.

Räntetyp III d.

Statens lånefond för universitetsstudier.

Allmänna studielånefonden.

Räntetyp IV.

Lånefonden för inköp av ädla avelsston.

Lånefonden för inköp av avelshingstar av ardenerras.

Lånefonden för inköp av avelsston av nordsvensk ras.

Statens kaninavelslånefond.

Arrendelånefonden.

Statens fiskredskapslånefond.

Lånefonden för inköp av gasgeneratorer för fiskebåtar.

Räntetyp V.

Spannmålskreditfonden.

Denna kungörelse träder i kraft den _____, från och med vilken dag tidigare meddelade, häremot stridande bestämmelser angående räntesatsernas fastställande upphöra att gälla.

Det alla etc.